

नेपालमा जलवायु कार्यहरूको स्थानीयकरण:

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति र राष्ट्रिय निर्धारित योगदान कार्यान्वयनमा
स्थानीय सरकारहरूको भूमिका

कार्यपत्र - २०२१

दीपक विश्वकर्मा, प्रज्ञा शेरचन र प्रवीण मान सिंह

पृष्ठभूमी

नेपालले जलवायु परिवर्तनका जोखिम र प्रभावहरू कम गर्न र सामुदायिक उत्थानशीलता बढाउन राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति (NCCP) २०१९ सहित विभिन्न नीतिगत व्यवस्था विकास गरेको छ । नेपालको दोस्रो राष्ट्रिय निर्धारित योगदान (NDC) २०२० जसले हरितगृह ग्यास (GHGs) उत्सर्जनलाई विश्वव्यापीरूपमा २ डिग्री सेन्टिग्रेडमा सीमित गर्ने पेरिस सम्झौताको लक्ष्य पूरा गर्न योगदान गर्छ । देशको परिवेश-विशेष अनुकूलन र जलवायु परिवर्तनको प्रभाव घटाउन सूत्रबद्ध तथा इमानदारी कार्यान्वयनका लागि यी विषयहरू (NCCP र दोस्रो NDC) अर्थपूर्ण छन् । यिनीहरूका नीतिगत लक्ष्यहरू (GIZ २०२१, UCLG २०१९) प्राप्तिका लागि यी विषयको स्थानीयकरण पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण छ । यो कार्यपत्रले NCCP र दोस्रो NDC को कार्यान्वयनमा स्थानीय सरकारहरूको भूमिका नियाल्छ र यिनीहरूको स्थानीयकरणका चुनौती तथा सम्भावित विकल्पहरूको विश्लेषण गर्छ । यो कार्यपत्रको उद्देश्य यी विषयहरूलाई स्थानीयकरण कसरी गर्ने भन्ने छलफलका लागि योगदान गर्ने रहेको छ । यस कार्यपत्रका तथ्य प्रमाण अध्ययन सामग्रीहरूको समीक्षाबाट सङ्कलन गरिएको थियो । त्यसैगरी NCCP र दोस्रो NDC को समीक्षा गरिएको थियो भने राष्ट्रिय स्तरका विज्ञका अन्तर्वार्ता पनि लिइएको थियो । त्यसैगरी तारकेश्वर नगरपालिका (काठमाडौं), बनेपा नगरपालिका (काभ्रे) र इलाम नगरपालिका (इलाम) गरी तीन वटा स्थानीय सरकारसँग परामर्श गरिएको थियो ।

नेपालको संविधान २०१५ले गरेको व्यवस्था (अनुसूची ८, ९) र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (LGOA) २०१७

को व्यवस्थाअनुसार स्थानीय, प्रादेशिक र सङ्घीय सरकारहरूको विशेष र संयुक्त दुवै कार्यलाई विचार गरी उल्लेख गरिएको छ । उनीहरूसँग सम्बन्धित नीति लक्ष्य पहिचान गर्दा स्थानीय सरकारहरूले विभिन्न गतिविधि कार्यान्वयनका क्रममा सङ्गालेका अनुभवहरूलाई पनि ख्याल गरिएको छ । परिवेश विशेष नीतिहरू, जनचेतना अभिवृद्धि, स्थानीय सरकार र समुदायहरूको क्षमता विकास, रैथाने ज्ञान र सिपहरूको प्रवर्द्धन र प्रविधि प्रवर्द्धन जस्ता NCCP नीतिगत लक्ष्यहरू स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित छन् । अन्तर्सम्बन्धित क्षेत्रगत विषयहरूअन्तर्गत लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका लक्ष्यहरूलाई पनि स्थानीय सरकारले सम्बोधन गर्नु पर्ने हुन्छ । NCCP ले तीनै तहका सरकारी स्तरमा जलवायु परिवर्तन नीति र सम्बन्धित कार्यहरूको नेतृत्व गर्न समर्पित एकाइहरूको परिकल्पना पनि गरेको छ । यद्यपि, ऊर्जा, जैविक विविधता, पर्यटन, सम्पदा, ग्रामीण र शहरी बस्ती, यातायात र पूर्वाधार क्षेत्रमा NCCP का लक्ष्यहरू हासिल गर्न विशेष गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नु अधिकांश स्थानीय सरकारका लागि नयाँ विषय हो । अनुसन्धान र प्रविधिको विकास बुझ्नका लागि त उनीहरूलाई झन् कठिन छ । तथापि कृषि, वन स्रोत, पानीको स्रोत व्यवस्थापन, स्वास्थ्य, पिउने पानी र सरसफाइ, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता क्षेत्र अन्तर्गत नीतिगत लक्ष्यहरू हासिल गर्नका लागि स्थानीय सरकारहरूसँग गतिविधिहरू कार्यान्वयनको पूर्वअनुभव छ । तालिका १ मा स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित NCCP का क्षेत्रगत विशिष्ट नीतिगत लक्ष्य र प्रावधानहरूको सारांश छ ।

तालिका १ : राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति (२०१९) का स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित नीतिगत लक्ष्य र प्रावधानहरू

क्र. सं.	NCCP लक्ष्यहरू	प्रावधान/स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू	औचित्य
क्षेत्रीय नीति, रणनीतिहरू र कार्यनीतिहरू			
१.	कृषि र खाद्य सुरक्षा		
	खाद्य सुरक्षा, पोषण र जीविकोपार्जन सुधार गर्न जलवायु अनुकूलन कृषि प्रणाली अपनाउने ।	<ul style="list-style-type: none"> » जोखिममा रहेका मानिसलाई लक्षित गरी कृषिमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । » सुक्खा र पानी जम्ने ठाउँका लागि उपयुक्त बालीहरू प्रवर्द्धन गर्ने । » पानी किफायती सिँचाई प्रविधि प्रवर्द्धन गर्ने । » बाली विविधकरणका लागि करेसाबारी प्रवर्द्धन गर्ने । » दस्तावेजीकरण, प्रवर्द्धन र जलवायुमैत्री परम्परागत ज्ञान, सिप, अभ्यास र नवीन प्रविधिको विस्तार गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११ (२)(ण), (द))
२.	वन, जैविक विविधता र जलाधार संरक्षण		
	दिगो वातावरणीय सेवाहरू सुनिश्चित गर्न जलवायु उत्थानशील पारिस्थितिक प्रणालीको विकास गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » सिमसार व्यवस्थापनका लागि कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने । » अनुकूलन कार्यक्रममा जलाधार र भूक्षय व्यवस्थापनका उत्तम अभ्यासहरूलाई समावेश गर्ने । » स्थानीय स्तरको पारिस्थितिक प्रणाली आधारित अनुकूलन (EbA) कार्यक्रमहरू र संरक्षण कार्यहरूबाट प्राप्त भुक्तानी पारिस्थितिक प्रणाली सेवा (PES) का लागि विकास र विस्तार गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ञ))
३.	जलस्रोत र ऊर्जा		
	जलस्रोतको बहु उपयोग गर्ने र ऊर्जा सुरक्षा सुनिश्चित गर्न कम कार्बन ऊर्जा उत्पादन गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » भूमिगत पानी भण्डारण र यसको बहुउपयोगका लागि आकाशे पानी सञ्चय गर्ने पोखरी निर्माण गर्ने । » भूमिगत स्रोतको दिगो उपयोगका लागि मापदण्डहरू विकास र कार्यान्वयन गर्ने । » जलवायु परिवर्तनका कारण जोखिमयुक्त क्षेत्रहरू र बस्तीहरूमा भण्डारण, बहुउपयोग र पानीको किफायती उपयोगका लागि प्रविधिहरू प्रवर्द्धन गर्ने । » नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन र प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने र ऊर्जा किफायती प्रविधि प्रयोग गर्ने गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ध), (प))
४.	ग्रामीण र शहरी बासस्थान		
	सुरक्षित, दिगो र उत्थानशील बासस्थान विकास र जलवायुमैत्री गाउँ र शहरहरू निर्माण गर्न पूर्वाधार विकास गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » व्यवस्थित ग्रामीण र शहरी बस्ती पूर्वाधारका लागि मापदण्डहरू विकास र कार्यान्वयन गर्ने । » हरियाली गाउँ/शहरको अवधारणा अनुशरण गरी सडक किनारमा वृक्षारोपण गर्ने । » सडक निर्माण गर्दा पैदलयात्री मार्ग र साइकल मार्ग व्यवस्था गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) अनिवार्य » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(छ))

५.	उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधार		
	विश्वसनीय, दिगो र कम कार्बन प्रविधियुक्त उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधारका लागि जलवायु उत्थानशील आर्थिक विकास अवधारणा अपनाउने ।	<ul style="list-style-type: none"> » भौतिक पूर्वाधारहरू डिजाइन र निर्माण गर्दा जलवायुका कारण उत्पन्न हुने जोखिमहरू कम गर्न उपायहरू पालना गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) अनिवार्य » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(छ))
६.	पर्यटन, प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदा		
	जलवायुमैत्री पर्यटनका लागि महत्वपूर्ण प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक सम्पदाहरूको संरक्षण र विकास गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावको जोखिममा रहेका प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान, संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने । » जलवायुमैत्री पर्यटन कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न स्थानीय समुदायहरू र निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(फ))
७.	स्वास्थ्य, पिउने पानी र सरसफाइ		
	स्वस्थ जीवित वातावरण बनाउनका लागि मानव स्वास्थ्यमा जलवायुजन्य विपद्हरूका प्रतिकूल प्रभावहरू कम गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » वर्षाको पानी सङ्कलन र भण्डारण गर्ने प्रविधि विस्तार गर्ने । » हानिकारक र खतरनाक फोहोरको उचित व्यवस्थापन र कुहिने फोहोरबाट ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(झ))
८.	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन		
	जलवायुजन्य विपद्हरूबाट हुने हानि नोक्सानी र क्षति कम गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने (सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा) । » जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना र कार्यक्रमहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरू एकीकृत गर्ने । » सबै समूह, स्तर र क्षेत्रमा पूर्वचेतावनी जानकारीका लागि पहुँच सुनिश्चित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(न))

अन्तर-विषयगत क्षेत्रहरू

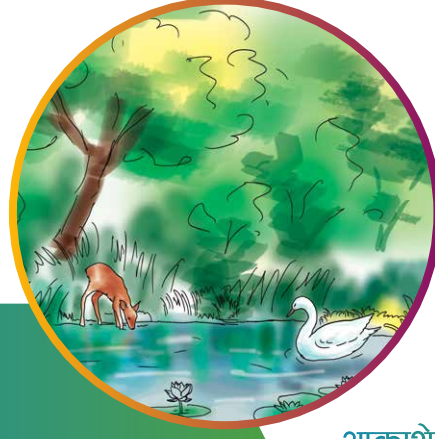
९.	जनचेतना अभिवृद्धि र क्षमता विकास		
	जागरुकता सिर्जना गर्ने र सबै सरोकारवालाको क्षमता बढाउने ।	<ul style="list-style-type: none"> » तथ्याङ्कसहितको ज्ञानमा आधारित सामग्री, जानकारी, सिकाइ र असल अभ्यासहरू तयार गरी वितरण गर्ने । » विषम मौसमका घटनाहरू अद्यावधिक गरी सार्वजनिक जानकारीका लागि प्रयोग गर्ने । » माध्यमिक विद्यालयहरूमा इको क्लबहरू गठन गर्न सहयोग गर्ने र सम्पर्क व्यक्तिहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(च), (ड))
१०.	अनुसन्धान, प्रविधि विकास र विस्तार		
	जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित अध्ययन, अनुसन्धान र प्रविधि विकास र विस्तार गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » परम्परागत र प्रकृतिमा आधारित जलवायुमैत्री प्रविधि विकास र उपयोगलाई बढावा दिने । » आवधिक शंकटासन्नता र जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(च), (ड), (न))
११.	संस्थागत ढाँचा		
		<ul style="list-style-type: none"> » स्थानीय स्तरमा एक जलवायु परिवर्तन शाखा, एकाइ अथवा सम्पर्क विन्दु सुनिश्चित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ड), धारा १४)
१२.	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण, जीविकोपार्जन र सुशासन		
	जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन, संस्थागत ढाँचा र नीति निर्माणमा सुशासन र लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीतालाई मूलप्रवाहिकरण गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> » जलवायु परिवर्तन नीति तथा कार्यहरूमा महिला, दलित, आदिवासी, मधेसी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित समुदाय, सीमान्तकृत तथा अल्पसङ्ख्यक वर्ग (जस्तै- किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक), अपाङ्गता भएका, गर्भवती, अक्षम र वञ्चितमा परेकाहरूका सरोकार समेट्ने । » जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी जानकारी र प्रविधिहरूमा विभिन्न भाषाभाषी, वर्ग, संस्कृति, उमेर, लिङ्ग र अपाङ्गता भएकाहरूको पहुँच बढाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(द), (न), (फ))

दोस्रो NDC कार्वन न्यूनीकरण लक्ष्यहरू जो स्थानीय सरकारहरूसँग सम्बन्धित छन्, मुख्यतः प्रविधि प्रवर्द्धन, स्थानीय सरकारका योजनामा कार्वन न्यूनीकरण सम्बन्धी एकीकृत गतिविधिहरू, समावेशी ऊर्जा नीतिहरू, फोहोर व्यवस्थापन र कृषि, वन र अन्य भूउपयोग क्षेत्रप्रति केन्द्रित छन् । दोस्रो NDC लक्ष्यहरू कार्वन न्यूनीकरण गतिविधिहरूको नेतृत्व गर्नका लागि आवश्यक संस्थाहरू स्थापना र क्षमता अभिवृद्धिसँग सम्बन्धित छन् र जलवायु परिवर्तनलाई विद्यालयको पाठ्यक्रममा एकीकृत गर्न पनि । यद्यपि, यस्तै गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्दाका केही अघिल्ला अनुभवका बाबजुद स्थानीय सरकारसँग कार्वन न्यूनीकरण लक्ष्य हासिल गर्नका लागि काम गर्न पर्याप्त ज्ञान र सिप छैन । तालिका २ मा दोस्रो NDC को विशिष्ट नीति लक्ष्य र स्थानीय सरकारहरूसँग सम्बन्धित गतिविधिहरूको सारांश छ ।

जलवायु अनुकूलन
कृषि प्रणाली

जलाधार संरक्षण

पूर्व सूचना प्रणाली र
विपद् जोखिम न्यनीकरण

आकाशे पानी सङ्कलन

अनुकूलनका
उपायहरू

जलवायु मैत्री पर्यटन

हरियाली शहर र
कौसी खेती

चित्र १ : स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित अनुकूलनका उपायहरू

तालिका २ : दोस्रो निर्धारित योगदान (२०२०) मा स्थानीय सरकारहरूसँग सम्बन्धित नीति लक्ष्य र गतिविधिहरू ।

क्र. सं.	राष्ट्रिय लक्ष्य	स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित लक्ष्यहरू	औचित्य
कार्वन न्यूनीकरणका लक्ष्यहरू			
१.	ऊर्जा क्षेत्र		
	<ul style="list-style-type: none"> » २०२५ सम्म खाना पकाउने क्षेत्रबाट लगभग ११ प्रतिशत उत्सर्जन घटाउने र २०३० सम्म करिब २३ प्रतिशत घटाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> » २०२५ सम्म विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रमा ५ लाख सुधारिएको चुलोको स्थापना गर्ने । » २०२५ सम्म थप २ लाख घरेलु बायोग्यास प्लान्ट र ५ सय ठूला बायोग्यास प्लान्ट (संस्थागत/औद्योगिक/नगरपालिका/सामुदायिक) स्थापना गर्ने । » २०३० सम्म २५ प्रतिशत परिवारले आफ्नो पहिलो खाना बनाउने चुलोको रूपमा विद्युतीय स्तोभ प्रयोग गर्ने सुनिश्चित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ध), (प))
२.	कृषि, वन र अन्य भूउपयोग		
२.१	वन		
	<ul style="list-style-type: none"> » २०३० सम्म देशको कुल क्षेत्रको ४५ प्रतिशत वन क्षेत्र पुर्याउने । » २०२५ सम्म भूउपयोग क्षेत्रको कार्वन संचितिकरणको क्षमता वृद्धि गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » खाली निजी र सार्वजनिक जमिनमा वृक्षारोपण गर्ने र कृषि वनको प्रवर्द्धन गर्ने । » चुरे क्षेत्र अन्तर्गत हास भएका वन क्षेत्रको पुनः स्थापना र व्यवस्थापन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२) (ञ))
२.२	कृषि		
	<ul style="list-style-type: none"> » २०३० सम्म कृषि भूमि माटोको जैविक पदार्थ ३.९५ प्रतिशत पुर्याउने । » २०३० सम्म २०० जलवायु स्मार्ट गाउँ र ५०० जलवायु स्मार्ट फार्म स्थापना गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » २०३० सम्म ६ हजार हेक्टरमा किम्बु र फलफूल बगैँचा विस्तार गर्ने । » २०३० सम्म थप ५ लाख सुधारिएको गोठ पुर्याउने । » अन्तरबालिनाली, कृषि वन, संरक्षित खेती र पशुपन्छी र कृषि फोहोर व्यवस्थापन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> » नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८, अनुसूची ९) द्वारा अनिवार्य (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकार र सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको संयुक्त अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ण), (द))

३.	फोहोरमैला क्षेत्र		
	» २०२५ सम्ममा प्रतिदिन ३८० मिलियन लिटर फोहोर पानी निष्काशन हुनुअघि प्रशोधन गर्ने र प्रतिवर्ष ६० हजार क्युबिक मिटर मल व्यवस्थापन गर्ने ।	» २०३० सम्म कम्तीमा १०० नगरपालिकामा फोहोर वर्गीकरण, पुनः प्रशोधन र फोहोरबाट ऊर्जा निकाल्ने कार्यक्रम अपनाउने र लागु गर्ने । » फोहोर व्यवस्थापनका लागि ३ R -Reduce घटाउने, Reuse- पुनः प्रयोग, Recycle- पुनः प्रशोधन) पद्धति प्रवर्द्धन गर्ने । » ठोस फोहोर, फोहोर पानी र लेदोबाट अर्गानिक मल र ऊर्जा उत्पादन गर्ने ।	» नेपालको संविधान २०१५(अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ण), (झ))
४.	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण		
	» २०३० सम्म दोस्रो NDC का लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि लैङ्गिक समानता र सामाजिक विषयक कार्ययोजना बनाउने ।	» सरकारका तीनै तहमा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी नीति निर्माणमा महिला र अन्य सीमान्तकृत समूहहरूको पूर्ण, समान र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न समर्पित संसाधनहरू (मानवीय र वित्तीय) को साथ विशिष्ट कार्यक्रमहरू विकास गर्ने । » जलवायु परिवर्तन मञ्चहरूमा महिला, आदिवासी र युवाहरूको नेतृत्व, सहभागिता र क्षमतालाई बढावा दिने । » प्रगति र उपलब्धिहरूको रिपोर्टिङ गर्दा लैङ्गिकरूपमा अलग तथ्याङ्क सुनिश्चित गर्ने ।	» स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ड), धारा (१४))
अनुकूलनका लक्ष्यहरू			
	-	» २०३० सम्म सबै अर्थात ७५३ वटै स्थानीय सरकारमा जलवायु उत्थानशील र लैङ्गिक उत्तरदायी अनुकूलन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	» नेपालको संविधान २०१५(अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(छ), (ज))
	-	» २०२५ सम्म पर्यावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा संस्थागत संरचनाहरू स्थापना र/वा परिचालन गर्ने ।	» स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ड), धारा (१४))
	-	» २०२५ सम्म जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी शिक्षा सबै माध्यमिक विद्यालयका पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने र स्थानीय स्तरमा २ हजार जलवायु परिवर्तन अनुकूलन स्रोत व्यक्ति परिचालन गर्ने ।	» नेपालको संविधान २०१५ (अनुसूची ८) द्वारा (स्थानीय सरकारको विशेष अधिकारका रूपमा) » स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०१७ द्वारा अनुमोदित (धारा ११(२)(ज))

लघु जलविद्युत, सौर्य र
वायु ऊर्जाहरू

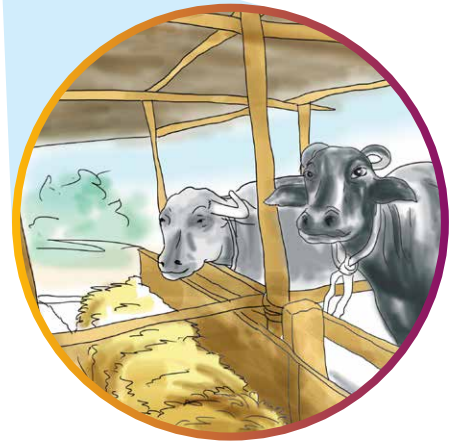
फोहरमैला व्यवस्थापन

कार्वन न्यूनिकरणका उपायहरू

वन संरक्षण

सुधारिएको जोठ तथा
मलमूत्र व्यवस्थापन

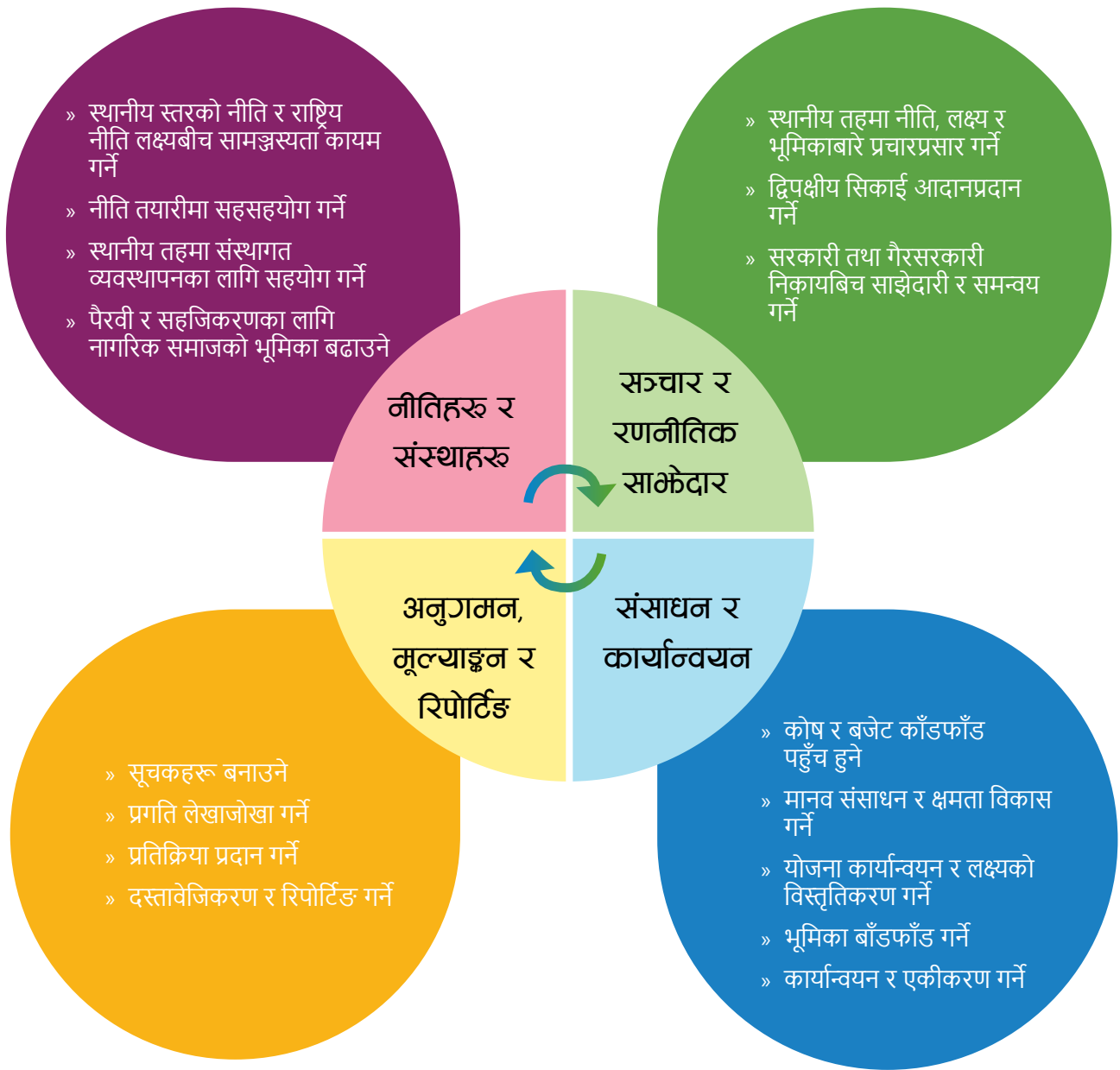
चित्र २ : स्थानीय सरकारसँग सम्बन्धित कार्वन न्यूनिकरणका उपायहरू

स्थानीय अनुकूलन योजना कार्य (लापा) को डिजाइन र कार्यान्वयनको विगतका अनुभव, विशेष गरी NCCP र दोस्रो NDC को स्थानीयकरणका लागि महत्वपूर्ण हुनेछ । लापा प्रक्रियामा स्थानीय सरोकारवालाहरूको सचेतीकरण र संलग्नता र लापा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा स्थानीय सरकारको भूमिका लापा कार्यान्वयनका सबल पक्ष हुन् । लापाका केही पक्षबारे आलोचना पनि भएका छन्, जस्तै- यो एकदमै बाह्य सहयोगमा निर्भर रहेको, परियोजना केन्द्रित र स्रोत अपर्याप्त रहेको र स्थानीय स्तरमा क्षमता र स्वामित्वको अन्तरले यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा बाधा पुगेको छ । त्यस्तै गरी लापाका अनुकूलन गतिविधिहरूले सामान्य विकासका आवश्यकताहरू पूर्ति गर्न सहयोग गरेको तर जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित थप चुनौतीहरूको सम्बोधन गर्न नसकेको सिकाइ रहेको छ । त्यसैले यी सिकाइबाट NCCP र दोस्रो NDC को प्रभावकारी स्थानीयकरणका लागि सहयोग पुग्नेछ ।

यो कार्यपत्रमा NCCP र दोस्रो NDC को स्थानीयकरणका बाधाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा NCCP र दोस्रो NDC प्रति स्थानीय सरकारहरूमा जानकारीको अभावमा सिर्जित बाधाहरू, नीति कार्यान्वयनका लागि योग्य जनशक्ति, संस्थागत संयन्त्र र अपुग बजेट, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायबीच सहयोग र समन्वय अभाव र कार्यान्वयन स्थितिको अनुगमन नहुनु मुख्य छन् । अन्य बाधकमा चुनावका बेला स्थानीय स्तरमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूको विभिन्न (पूर्वाधार) विकास गतिविधिहरूका लागि गरिएका प्रतिबद्धता जुन उनीहरू पूरा गर्न चाहन्छन्, यस सन्दर्भमा NCCP र दोस्रो NDC स्थानीयकरणका लागि स्थानीय सरकारको स्वामित्व एवं प्राथमिकता बढाउन चुनौतीपूर्ण छ ।

पेरिस सम्झौता र दिगो विकास लक्ष्यअनुसार NCCP र दोस्रो NDC को स्थानीयकरणका लागि ३ प्रमुख भाग छन् : १) जलवायु परिवर्तन नीतिहरूको विकास वा अद्यावधिक गर्ने, २) जलवायु परिवर्तन नीतिहरूको कार्यान्वयन, ३) समन्वयका माध्यमबाट सकारात्मक अन्तरक्रियाको सुनिश्चितता गर्ने (GiZ, २०२१) । स्थानीयकरणका यी आधारभूत भागहरूसँगै NCCP र दोस्रो NDC को प्रभावकारी स्थानीयकरणका लागि अध्ययन सामाग्री समिक्षा, नीति विश्लेषण, विज्ञ अन्तर्वार्ता र स्थानीय संस्थाहरूसँगको छलफलका आधारमा यो कार्यपत्रले एउटा चार स्तम्भ फ्रेमवर्क प्रस्ताव गर्दछ ।

- » **नीति र संस्थागत स्तम्भ** : यो स्तम्भले सरकारहरूबीच तीनै तहमा नीतिगत समन्वय, परामर्श र समावेशी नीति प्रक्रिया र संस्थागत व्यवस्था माग गर्छ ।
- » **सञ्चार र रणनीतिक साझेदारी स्तम्भ** : यसले स्थानीय सरकारहरूलाई NCCP र दोस्रो NDC बारे जानकार गराउने र समावेशी र सहभागितामूलक शासनमा केन्द्रित सरकारी तथा गैरसरकारी निकायबीच रणनीतिक साझेदारी जनाउँछ ।
- » **संसाधन र कार्यान्वयन स्तम्भ** : यो स्तम्भ अर्थको पहुँच र बाँडफाँड, क्षमता अभिवृद्धि र NCCP र दोस्रो NDC को कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित छ । यसले नीतिगत लक्ष्यसहित योजना कार्यान्वयन र स्थानीय सरकारस्तरीय योजना प्रक्रियामा NCCP र दोस्रो NDC का लक्ष्यहरूको समावेशिता माग गर्छ ।
- » **अनुगमन, मूल्याङ्कन र रिपोर्टिङ स्तम्भ** : यसले अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि सूचकहरू बनाउने, प्रगति लेखाजोखा गर्ने, प्रतिक्रिया प्रदान गर्ने, दस्तावेजीकरण र प्रगति रिपोर्टिङका लागि आह्वान गर्छ ।

चित्र ३ : NCCP नीति (२०१९) र दोस्रो NDC (२०२०) लाई स्थानीयकरण गर्न चार स्तम्भ फ्रेमवर्क ।

थप जानकारीका लागि

१०७/२२ अरुणा लामा मार्ग, गणेश बस्ती,
नारायण गोपाल चोक, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं. : ०१ ४५२८६०२
ईमेल : info@prc.org.np
वेब : <http://prc.org.np/>